

Kehitysvammaisten osallisuus asumisyksikön arjessa

opas osallisuuden edistämisen tueksi

Lukijalle

- Tämä opas on toiminnallisen opinnäytetyön tuotos, joka on toteutettu yhteistyössä asumisyksikkö Akselin kanssa.
- Oppaan tarkoituksena on lisätä tietämystä ja ymmärrystäsi asukkaiden osallisuudesta, sekä tarjota konkreettisia menetelmiä sen vahvistamiseen jokapäiväisessä työssäsi.
- Osallisuus on keskeinen osa asukkaiden hyvinvointia ja itsemääräämisoikeutta, ja työntekijänä roolisi sen mahdollistajana on merkittävä.
- Oppaassa käsitellään osallisuutta, osallisuuden ja osallistumisen eroa, menetelmällisyyttä sekä tarjotaan erilaisia vinkkejä osallisuuden toteuttamiseen.

Mitä on osallisuus?

Osallisuuden tunne syntyy, kun ihminen tuntee kuuluvansa johonkin ja kokee itsensä arvostetuksi ja tasavertaiseksi. Se ilmenee mahdollisuutena **vaikuttaa omaan elämäänsä** ja yhteisiin asioihin, mikä edistää hyvinvointia ja estää syrjäytymistä.

Osallisuuden ja osallistumisen ero

Osallisuus ja **osallistuminen** ovat **eri käsitteitä**, mutta kulkevat käsikädessä.

Osallistuminen tarkoittaa **toimintaan mukaan tulemistä**, mutta **ei välttämättä takaa**, että henkilö **kokee itsensä osaksi** yhteisöä, toimintaa tai prosessia.

Osallisuus puolestaan viittaa syvempään kokemukseen kuulumisesta ja vaikutusmahdollisuuksista yhteisössä.

Osallisuuden edistäminen tarkoittaa käytännössä sitä, että luodaan mahdollisuuksia osallistua ja tuetaan henkilön kokemusta tulla osaksi yhteisöä

Parhaiten **osallisuutta** tuetaan tarjoamalla vaihtoehtoja ilman pakkoa, eli mahdollistamalla, ei velvoittamalla.

Osallisuus on ennen kaikkea mahdollisuus, ei velvollisuus!

Jokaisella on vapaus valita.

Myös päätös olla osallistumatta, on yksi osallisuuden muoto.

Menetelmällisyys

Menetelmien avulla **vahvistetaan** yksilön vaikutusmahdollisuuksia, **osallisuuden kokemusta** ja yhteisöllisyyttä.

Menetelmien käytöllä voidaan tukea **aktiivista osallistumista** sekä lisätä **yhteenkuuluvuuden tunnetta**.

Samalla menetelmät tarjoavat ammattilaisille välineitä kohdata ihmiset tasavertaisesti ja auttavat rakentamaan luottamusta.

Menetelmät tulee valita ja soveltaa yksilön tai ryhmän tarpeiden mukaisesti

Mistä haluat aloittaa?

1. Osallisuuden portaat
2. Arkinen huomiointi
3. Menetelmiä
 - 3.1. Osallistava draama
 - 3.2. Positiivinen riskiarviointi
 - 3.3. Osallistumisen tasot
 - 3.4. Osallisuuskortit
 - 3.5. Voitto-kortit
- 3.6. Rohkaisin**
4. Osallistava kirjaaminen
5. Hyödyllisiä linkkejä
6. Lähteet

Onko henkilö
puhumaton,
olemuskielinen?
Tutustu **3.6. Rohkaisin-**
menetelmään!

1. Osallisuuden portaat 1/2

Portaat kuvaavat osallistumisen ja vaikuttamisen eri tasoja, jotka etenevät passiivisemmasta mukanaolosta kohti itsenäistä päätöksentekoa ja vastuunottoa.

Malli havainnollistaa, miten yksilön osallisuutta voidaan vahvistaa askel askeleelta tukemalla hänen vaikutusmahdollisuuksiaan ja itsenäisyyttään.

Portaiden tasoja avattu seuraavalla sivulla!

1. Osallisuuden portaat 2/2

Portaiden alin taso:

Mukana oleminen

Henkilö on fyysisesti läsnä, mutta hänen toiveitaan tai tarpeitaan ei aktiivisesti huomioida.

Mielipiteen kysyminen

Henkilö saa ilmaista mielipiteensä, mutta se ei välttämättä vaikuta päätöksiin.

Suunnittelussa mukana olo

Henkilö osallistuu suunnitteluun, mutta hänen roolinsa on vielä rajallinen.

Suunnittelu yhdessä

Päätökset tehdään tasa-arvoisesti yhdessä, ja henkilön näkemykset vaikuttavat aidosti.

Portaiden ylin taso:

Itse vastuussa suunnittelusta & tuen saanti tarvittaessa

Henkilö tekee itse päätökset ja saa tukea vain tarpeen mukaan, mikä vahvistaa itsenäisyyttä.

2. Arkinen huomiointi

🔑 Kolme arkista käytännön vinkkiä, joilla vahvistat osallisuutta:

Kysy mielipide

Mitä asukas haluaa syödä tai tehdä?

esimerkki

Mahdollista valinnat

Anna jokaiselle mahdollisuus valita vaatteensa tai välipala vaihtoehtoja

esimerkki

Juhli onnistumisia

Pienetkin saavutukset ansaitsevat huomion

3.Menetelmiä

3.1. Osallistava draama 1/2

Menetelmässä osallistujat luovat kuvitteellisen kertomuksen, jonka kautta käsittelevät tärkeitä teemoja, kuten ihmissuhteita tai vuorovaikutustaitoja.

Menetelmän avulla harjoitellaan myös tunteiden käsittelyä sekä kokemusten jakamista muiden kanssa

Sopii erityisesti kehitysvammaisten kanssa sovellettavaksi, sillä se tarjoaa erilaisia tapoja osallistua ja edistää yhteisöllisyyttä

Osallistava draama mahdollistaa kunkin osallistujan oman tavan tuoda esiin ajatuksiaan ja tunteitaan, mikä tukee yksilön osallisuutta ja vuorovaikutusta ryhmässä.

3.1. Osallistava draama 2/2

Lue lisää tästä

Menetelmän pääpiirteet:

Tavoite: Käsitellään tärkeitä teemoja, kuten ihmisyyttä, ystävyyttä ja itsenäistymistä, draaman kautta.

Osallistaminen: Osallistujat voivat valita roolinsa ja osallistumisensa tason. Draama mahdollistaa myös kokemuksia, jotka eivät aina ole sanallistettavissa.

Ohjaajan rooli: Ohjaaja innostaa ja käyttää monipuolisia työtapoja luodakseen ryhmän kanssa elämyksiä.

Terapeuttinen ulottuvuus: Draama voi auttaa käsittelemään vaikeita tunteita ja kokemuksia, ja antaa osallistujille mahdollisuuden jakaa omia tarinoitaan.

3.Menetelmiä

3.2. Positiivinen riskinarviointi 1/2

Menetelmä tukee itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta, sekä lisää osallisuuden kokemusta.

Siinä tunnistetaan riskit, keskustellaan ratkaisuista ja suunnitellaan, miten niitä voidaan hallita.

Tavoitteena on, että henkilö **voi tehdä** itselleen **tärkeitä valintoja** ja **kokeilla uusia asioita** turvallisesti ja itseään kunnioittaen.

Menetelmä soveltuu erityisesti **uusien asioiden kokeilemiseen**.

3.2. Positiivinen riskinarviointi 2/2

Positiivista riskinarviointia tehdessä pidetään mielessä:

1. Ajatellaan, että toteutus on mahdollista, kun keinot suunnitellaan huolella.
2. Myönteinen, mutta realistinen keskustelu.
3. Etsitään ratkaisuja ongelmien sijaan.
4. Toimitaan käytännönläheisesti ja selkeästi.
5. Jos asiaa/toivetta ei saada onnistumaan nyt, mietitään, mitä voidaan tehdä sen mahdollistamiseksi myöhemmin.

3.Menetelmiä

3.3. Osallistumisen tasot 1/2

Menetelmän avulla voidaan tarkastella henkilön osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuuksia

Auttaa tunnistamaan konkreettisia keinoja ja tapoja, joilla henkilö voi olla mukana ja osallistua itselleen merkityksellisiin asioihin.

Osallistumisen tasot					
TOIMINTO; MIHIN OSALLISTUN	OLEN PAIKALLA	OLEN LÄSNÄ	OSALLISTUN AKTIIVISESTI	MINULLA ON YHTEYS MUIHIN IHMISIIN	ANNAN OMAN PANOKSENI

3.3. Osallistumisen tasot 2/2

Osallistumisen tasot - kuvioon on tarkoitus täyttää jokaiseen sarakkeeseen jokin otsikkoon sopiva toiminto.

esimerkki

Osallistumisen tasot					
TOIMINTO:					
MIHIN OSALLISTUN	OLEN PAIKALLA	OLEN LÄSNÄ	OSALLISTUN AKTIIVISESTI	MINULLA ON YHTEYS MUIHIN IHMISIIN	ANNAN OMAN PANOKSENI
Osallistun asukas- palaveriin	Olen mukana yhteisessä aamupala- hetkessä ruokapöydässä muiden kanssa	Kuuntelen työntekijän ohjeistusta siivous- päivästä ja seuraan, mitä muut tekevät	Kastelen yhteisiä viherkasveja ja autan huolehtimaan puutarhasta	Pelaan yhdessä työntekijän kanssa muistipeliä ja juttelemme samalla	Teen ehdotuksen retkipäivästä ja autan suunnittelemaan minne mentäisiin ja mitä siellä tehtäisiin

3.4. Osallisuuskortit

- Osallisuuskortteja voidaan käyttää monin eri tavoin.

- Korteilla voi pelata muistipeliä, hyödyntää puheen tukena tai käydä keskusteluja osallisuudesta ja omista kokemuksista.

- Korttien kuvat auttavat hahmottamaan, mitä osallisuus tarkoittaa, ja tekevät käsiteltävästä aiheesta konkreettisemmän.

- Kortit ovat selkokuvia ja niitä on yhteensä 32 paria

3.Menetelmiä

3.5. Voitto-kortit

Lue lisää tästä
Linkki kortteihin

Kortit tukevat asiakastyötä tarjoamalla helposti käyttöön otettavia menetelmiä, jotka edistävät osallisuutta ilman ylimääräisiä kustannuksia.

Kortit ovat helppokäyttöisiä ja soveltuvat moniin tilanteisiin, kuten ryhmätapaamisiin, toiminnan suunnitteluun, asiakastyöhön ja ammattilaisten kehittämiseen.

Kortit tarjoavat ideoita ja esimerkkejä menetelmien soveltamiseen eri tarpeisiin.

Kortit on jaettu viiteen osallisuutta edistävään teemaan: **ryhmään kuuluminen, kuulluksi tuleminen, identiteetin vahvistaminen ja merkityksellisyyden kokemus**

3.Menetelmiä

3.6. Rohkaisin 1/2

Menetelmän kolme vaihetta:

Valitse aisti

Kokeile uutta

Toteuta mieluisaa

Menetelmä heille, jotka kommunikoivat pääasiassa ilmeillä, eleillä, liikkeillä ja toiminnalla.

Menetelmän avulla voidaan paremmin ymmärtää heidän toiveitaan ja lisätä heidän arkeensa mieluisia asioita ja tekemisiä.

Rohkaisin sisältää kolme yksinkertaista ja selkeää vaihetta, joten sitä on helppo käyttää osana päivittäistä toimintaa.

Rohkaisin- materiaaleihin kuuluu (tummennetut sanat linkkejä):

Opas, jossa kerrotaan tarkempaa tietoa miten menetelmää toteutetaan.

Ideakortit, joissa on ehdotuksia tekemisistä (ideoita aistikokeiluihin)

Huoneentaulu, johon voi koota olemuskielisen mieltymyksiä.

3.6. Rohkaisin 2/2

1.Valitse aisti

- Aloita pohtimalla, millaisista aistimuksista olemuskielinen saattaisi tykätä (liike, maku, haju, näkö ym.)

2.Kokeile uutta

- Tee erilaisia aistikokeiluja, havainnoi miten reagoi.
- Toista kokeiluja niin monta kertaa, että olet varma mitä mieltä henkilö on kyseisestä kokeilusta.

3. Toteuta mieluisaa

- Kun tiedetään mistä henkilö pitää, voidaan suunnitella miten lisätä näitä asioita osaksi päivittäistä toimintaa

4.Osallistava kirjaaminen

Osallistavalla kirjaamisella tarkoitetaan asukkaan mukaan ottamista kirjaamiseen.

Esimerkkejä

Kirjausten ääneen lukeminen asukkaalle

Asukas saa halutessaan nähdä hänestä tehdyt kirjaukset

Mene asiakkaan luokse ja pohtikaa yhdessä, mitä päivästä voisi kirjoittaa

4.Osallistava kirjaaminen

”Tavallinen” kirjaus

”X kävi lenkillä ja illalla saunassa.”

”X osallistui ryhmätoimintaan.”

Osallistava kirjaus

”X kertoi haluavansa lähteä lenkille ja lähdimme yhdessä ulkoilemaan. Illalla X päätti mennä saunaan rentoutumaan.”

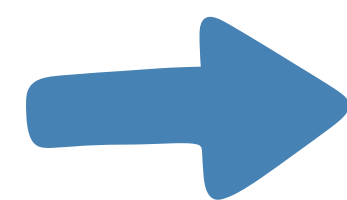
”X osallistui ryhmätoimintaan, mutta kertoi, että tänään väsytti eikä huvittanut niin paljoa. Hän halusi kuitenkin olla mukana kuuntelemassa.”

Jos henkilö ei kommunikoi puheella, voidaan käyttää esimerkiksi kuvia tai tukiviittomia. ”X valitsi kuvista aamupalaksi jogurtin ja banaanin ja osoitti peukulla olevansa tyytyväinen valintaansa.”

4.Osallistava kirjaaminen

Tavoitteena, että asukas voi vaikuttaa siihen, miten hänen tilanteensa/asiansa dokumentoidaan

Asiakirjoissa näkyvät sekä asukkaan että työntekijän näkemykset.

Tällöin asukkaan osallisuus ja oikeus omiin tietoihinsa vahvistuvat.

Asukkaan osallisuuden vahvistaminen ei kuitenkaan tarkoita, että asiakirjat tulisi kirjata vain asukkaan omien näkemysten mukaisesti, tai että niistä jätettäisiin pois asioita, joita hän ei halua mainittavan

5. Hyödyllisiä linkkejä

**Työkalupakki
vammaisen
lapsen
näkemysten
selvittämiseen**

Tukiliiton oppaat ja materiaalit

Julkaisemme materiaaleja sekä painettuna että verkossa pdf-muodossa. Videoita varten meillä on oma Youtube-kanava.

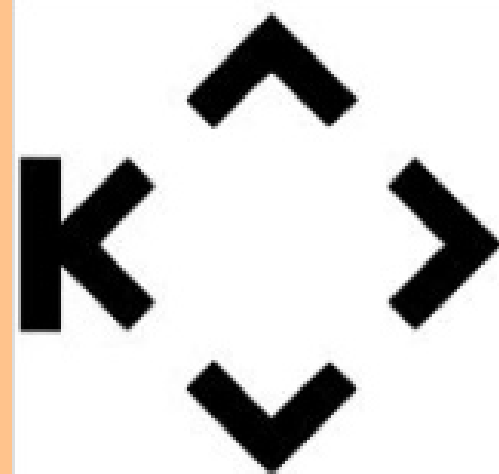
Tukiliitto

PAPUNET

Vuorovaikutus ja kommunikointi kuuluvat kaikille

Suomessa on kymmeniä tuhansia ihmisiä, joiden on vaikea tuottaa tai ymmärtää puhetta ja jotka kommunikoivat puhetta korvaavilla keinoilla. Papunet välittää tietoa ja materiaalia kommunikoinnissa ja...

Papunet

Etusivu

Tikoteekki edistää puhevammaisten ihmisten osallisuutta, itsemääräämisoikeutta ja mahdollisuuksia kommunikoida yhteisössään ja...

Kehitysvammaliitto

Savas Osalliseksi

Osallisuutta on: Tunne, että kuuluu johonkin tärkeään ryhmään tai yhteisöön. Kokemus, että sillä, mitä tekee on merkitystä ja on mahdollista tehdä...

Savas Osalliseksi

Ammattilaisille

Jokaisella yksilöllä on perusoikeus tulla kohdelluksi itsenäisenä henkilönä, jolla on oikeus valita oma polkunsä elämässään.

verneri.net

6. Lähteet

- Laaksonen, M., Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala, M., Sahala, H., Kärki, J., & Jäppinen, A. (2011). Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa: Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen (Raportti 54/2011). Terveystieteiden tutkimuskeskus. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205084983>
- Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L., & Lehtinen, E., (2015). Osallisuus: Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Paananen, E., & Palo, S. (2024). Toiminnalliset ja luovat menetelmät ovat sosiaalisen vahvistamisen ja kasvatustyön kovaa ydintä. Into Etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry.
<https://www.intory.fi/ajankohtaista/uutiset/toiminnalliset-ja-luovat-menetelmat-ovat-sosiaalisen-vahvistamisen-ja-kasvatustyon-kovaa-ydinta/>
- Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T., Vepsä, P., Hyvärinen, H., & Hyvärinen, H. (2019). Ammattina sosionomi (3. painos.). Sanoma Pro Oy.
- Savas. (2022). Osallisuuskortit: Osallisuuskortit keskustelun tueksi. Savas-Säätiö. <https://www.savas.fi/oppaat-ja-julkaisut/osallisuuskortit/>

6. Lähteet

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2024). Osallisuuden edistäminen.

<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus (Tikoteekki). (i.a.). Rohkaisin. Kehitysvammaliitto ry.

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/toimintamallit/rohkaisin/>

Valkama, K., & Raisio, H. (2013). Kansalaisraati – Deliberatiivinen demokratia rakenteellisen sosiaalityön muotona? Teoksessa M. Laitinen, & A. Niskala (toim.), Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä (s. 87–112).

Vastapaino.

Vernerinet. (2024). Osallistava draama. <https://verneri.net/yleis/osallistava-draama>

Vernerinet. (2024). Positiivinen riskinarviointi. <https://verneri.net/yleis/positiivinen-riskiarviointi>

Vernerinet. (i.a.). Osallistumisen tasot.

<https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/osallistumisen-tasot.pdf>

VOITTO-hanke. (i.a.). Voitto-kortit: Lyhyesti voitto-korteista. <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/voittokortit/>